

משפטים

כבודו וחדלת או בהמת נכרי ומשאו של ישראל וחדלת".

מען דארף אבער פארשטיין דעם שינוי אין פירוש רש"י — וואס אג' שטאט דער דוגמא פון „כהן ו'ה' בין הקברות" וואס שטייט אין מכילתא, זאגט ער „זקן ואינו לפי כבודו".

„זקן ואינו לפי כבודו" ווערט טאקע געבראכט אין ספרי (און גמרא) אבער אויפן פסוק: „לא תראה את שור אחיך גו' נדחים והתעלמת מהם גו' — פ'עמים שאתה מתעלם . . ה' כהן והוא בבית הקברות או שה' זקן ואינו לפי כבודו כו' פטור" — איז תמוה:

הלמאי איז רש"י משמית בפירושו די דוגמא (כהן וה' בין הקברות) וואס ווערט געבראכט אין מכילתא על אחר, און ברענגט דעם פאל (זקן ואינו לפי כבודו) וואס חז"ל זאגן גאָר אויף א צווייטן פסוק?

אויך דארף מען פארשטיין:

(א) אין מכילתא קומט „חמור של גוי ומשאו של ישראל" אלס דער ערשטער פאל — אבער רש"י איז משנה און ברענגט עס אלס די צווייטע דוגמא?

א. אויפן פסוק: „כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו עזוב תעזוב עמו" שטייט אין מכילתא: „פ'עמים שאתה חדל פ'עמים שאתה עוזב", און מ'ברענגט דאָרט צוויי דוגמאות ביי וועלכע „אתה חדל": (א) „חמור של ישראל ומשאו של גוי עזוב תעזוב עמו" חמור של גוי ומשאו של ישראל וחדלת מעזוב לו. (ב) „ה' בין הקברות אל יטמא" — אויב די בהמה איז געווען „בין הקברות" טאָר אַ כהן זיך ניט מטמא זיין צוליב דעם.

אויך רש"י בפירושו על התורה ברענגט די דרשה

— נאָך דעם ווי ער איז מפרש דעם פסוק לפי פשוטו, אַז דער „פתרון" פון פסוק איז: „שמא תראה חמורו רובץ תחת משאו, וחדלת מעזוב לו בתמי" עזוב תעזוב עמו"² (און ברענגט דערויף א דוגמא פון פסוק: „כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני גו' לא תירא מהם") — איז רש"י ממשך

„ומדרשו כך דרשו רבותינו כי תראה וחדלת פ'עמים שאתה חודל ופ'עמים שאתה עוזר", הא כיצד זקן ואינו לפי

(1) פרשתנו כג, ה.

(2) גיל שכן צ"ל — כל זה בדיבור אחד (ולא כפי שנדפס בחומשים — התיבות „וחדלת מעזוב לו" ו„עזוב תעזוב עמו" באותיות גדולות), וכדמוכח ג"כ מהמשך לשון רש"י „כיצד בו כו". וראה גם סי' זכרון כא.

(3) אחרי שמפרש ש„עזיבה זו לשון עזרה" — כי זהו ההכרח דוחדלת מעזוב לו" הוא ל' בתמי" (משא"א אס גפרש עזיבה זו כרוב המקומות).

(4) עקב ז, יז.

(5) במכילתא „עזוב" (ע"ד לשון הפסוק). ושינה רש"י בהתאם לפירושו לפנ"ז ש„עזיבה זו לשון עזרה".

(6) ב"מ ל, ס"א.

(7) תצא כב, א (והובא בפרש"י שם. וראה לקמן סעיף ג). ועד"ז עה"פ (שם, ד) — גבי טעינה — „לא תראה את חמור גו' נופלים בדרך והתעלמת גו'" (ושתיקת רש"י שם יל"פ כי סומך על פירושו לפנ"ז).
(8) בגמ' (שם ע"ב) הובא הדין דכל בשלו פורק כו', משא"כ בוקן ואינו לפי כבודו כעובדא דר' ישמעאל ברבי יוסי. אבל לא הובא זה בפירוש הכתוב „וחדלת גו'" — פ'עמים שאתה חודל. וראה לקמן הערה 14, 17.

טומאת כהן איז דא א ל"ת און אויך אן עשה, און דערפאר איז מובן מעצמו בפשטות אז עס ווערט נישט נדחה דורך איין עשה (פון „עזוב תעזוב עמו“);¹¹ ברענגט עס נישט רש"י¹², ווייל מען דארף נישט אנקומען צום לימוד פון (דעם יתור הלשון) „וחדלת גוי“.

[ע"ד ווי די גמרא זאגט לגבי דעם לימוד פון פסוק „והתעלמת“ — „פעמים שאתה מתעלם“ — אז דעם לימוד דארף מען האבן נאך אויף צו ממעט זיין „זקן ואינו לפי כבודו“, אבער נישט לאפוקי „כהו והוא בבית הקברות“ (ועד"ז — נישט בנוגע דעם פאל פון „היתה מלאכה שלו מרובה משל חבריו“)].¹³

אבער מען קען בלאזן הכי נישט אן-נעמען אז רש"י האלט אז דער פסוק (פון ביידע פאלן) ווערט אפגעלערנט פון פסוק „וחדלת“ (און דערפאר ברענגט ער נישט דעם פאל פון „הי בין הקברות“).

— ווייל לפי זה איז שווער [נישט נאך פארוואס ברענגט רש"י די דוגמא פון „זקן ואינו לפי כבודו“, וואס ווערט נישט דערמאנט אין מכילתא, נאך נאכמער]: ווי אזוי קען מען פון איין יתור לשון („וחדלת גוי“) אפאלערנען צוויי בא-

ב) פארוואס זאגט רש"י (ע"ד ווי אין מכילתא) אויך דעם „ופעמים שאתה עוזר“?

בשלמא אין מכילתא איז דער לשון מתאים היטב מיטן המשך הענין — ווי-באלד אז דארט רעדט זיך וועגן ביידע אופנים הפכיים פון „חמור כו' ומשאו“ („חמור של ישראל ומשאו של גוי“ און „חמור של גוי ומשאו של ישראל“), דערפאר איז „פעמים כו' פעמים שאתה עוזב;“ אבער רש"י ברענגט דאך בלויז דעם אופן פון „בהמת נכרי כו' וחדלת“ — איז וואס פאר אן ארט האט דא צו זאגן „ופעמים שאתה עוזר“, וויבאלד אז ער רעדט נישט וועגן דעם בפירושו?

(און אויב ער מיינט אז ס'איז דא א חיוב פון „עוזר“ בכלל — איז דאך דאס מפורש אין פסוק „עזוב תעזוב“. ועוד — ווי פאסט אויף דעם זאגן „פעמים שאתה עוזר“!).

ב. דער טעם וואס רש"י ברענגט נישט דעם פאל פון (מכילתא) „הי בין הקברות“, וואלט מען לכאורה געקענט מבאר זיין:

דאס וואס א כהן טאר זיך נישט מטמא זיין כדי צו מקיים זיין די מצות עשה פון „עזוב תעזוב עמו“, איז ווייל¹⁰ ביי

והוא דדחי עשה ול"ת דטומאה (וראה עד"ז זית רענו לילקוט כאו). אלא שבגמרא מסיק שגם על זה אין צריך קרא, כי העשה דכבוד מלכתחילה אינה בשאמר לי לעבור על המצוה. ע"ש. ואכ"מ.

(11) או כטעם הב' בגמ' שם (וברמב"ן שם הביא גירסת שרק טעם זה הובא בגמ'). וחו לא דחינן איסורא מקמי ממונא. וטעם זה הובא ברע"ב עה"ת כאו.

(12) ואולי מטעם זה הביא במדרש לקח טוב כאן רק הדוגמא דחמור נכרי כו', והשמיט „הי בין הקברות“. וגם בפ' תצא (שם, א) השמיט דוגמא זו, אבל הביאה להלן שם (פסוק ד). ואכ"מ.

(13) שלמד ממש"ש (ראה טו, ד) אפס כי לא יהי' כך אביון (כ"מ שם).

(9) וכפרש"י תצא הגיל שכותב רק „פעמים שאתה מתעלם וכו'“ (אף שבספרי ובב"מ שם מוסיף „ופעמים שאי אתה מתעלם“).

(10) ראה ב"מ שם (סע"א) לענין השבת אבידה (ויתירה מזה בנדוד' (פריקה) שיש רק עשה — ראה בארוכה במפרשים לב"מ שם).

אבל להעיר שמלשון המכילתא „יכול יטמא מפני שמ"ע קודמת לל"ת לכך נאמר וחדלת מעזוב" משמע, שאין הטעם משום דבטומאת כהו יש עשה ול"ת (וראה גם רע"ב עה"ת כאו). כ"א שזהו לימוד מוחדלת.

ובמלביים כאן מפרש שזהו מה שמוסיף במכילתא „איל אביו הטמא“ שאי שגם העשה דכבוד אריא

ברענגט ניט רש"י דעם פאל פון מכילתא
על אתר, ה"י בין הקברות?¹⁹

ג. וועט מען דאס פארשטיין בהקדים
לבאר דעם טעם וואס רש"י איז דא
בכלל מפרט דוגמאות

ובפרט אז בפסוק „והתעלמת“ זאגט
רש"י „ורבותינו אמרו פעמים שאתה
מתעלם וכו'“ — און טייטשט ניט אויס
וואס זיינען די „פעמים שאתה מתעלם“,
נאר באגנוגנט זיך מיט „וכו'“.

[און ס'איז א דוחק גדול צו זאגן אז
בדברים פ' תצא — איז ער ניט מפרט
דערפאר וואס ער פארלאזט זיך אויף
דעם וואס ער ברענגט זיי אויף „וחדלת“
בפרשנותו אין חומש שמות!

ובפרט אז: (א) דא רעדט זיך וועגן
חיוב פריקה, און דארט — וועגן השבת
אבידה: (ב) דער צווייטער פאל אין רש"י
דא — „בהמת נכרי ומשאו של ישראל“
— פאסט ניט ביי השבת אבידה (ווארום
פון „משאו של ישראל“ טאר מען זיך ניט
מתעלם זיין!).

מזו מען זאגן, אז וויבאלד ענינו של
פירוש רש"י על התורה איז נאר בלויז
צו מפרש זיין די כתובים, אבער ניט צו
לערנען (פרטי) דינים, דערפאר ברענגט
ער דארט נאר דעם טייל פון דרשת
חז"ל וואס איז נוגע צום פירוש הכתוב
(„לא תראה והתעלמת — פעמים שאתה
מתעלם“);

עפ"ז — היות אז בפרשנותו איז רש"י
יא מפרט די דוגמאות פון „פעמים
שאתה חודל“ — איז דערפון גופא גע-
דרונגען, אז דא איז זייער פירוט נוגע
ומוסיף אין הבנת פשט הכתוב פון
„וחדלת גוי“.

(19) אף שצ"ל שרש"י מצא מדרש כזה, מ"מ אינו
מובן למה שבק רש"י מכילתא על אתר ומביא מדרש
בלתי מצוי.

וונדערע דינים (היתרים¹⁴): (א) „זקן
ואינו לפי כבודו“ — אז דער חיוב פון
פריקה („לפרק המשא“¹⁵) איז ניט דוחה
כבוד האדם; (ב) „בהמת נכרי כו' וחדלת“
— אז חיוב פריקה איז ניט פארבונדן
מיט צער בעלי חיים (ווארום מצד צער
בע"ח איז קיין נפק"מ ניט צו וועמען גע-
הערט די בהמה)¹⁶?

מזו מען זאגן, אז כאטש דער לימוד
פון „וחדלת“ איז ניט דער מקור הפסור
אויף ביידע פאלן¹⁷, פונדעסטוועגן
ברענגט זיי רש"י צוזאמען, ווייל ס'ס
זיינען זיי ביידע אינעם כלל פון „פעמים
שאתה חודל“¹⁸ —

איז הדרא קושיא לדוכתה: פארוואס

(14) וראה ריטב"א לבי"מ (לב, ב), שו"ת רדב"ז
ח"ז סי' אלה תקמב (הועתק בשטמ"ק שם לג, א) —
דלרבנן שס"ל צער בע"ח דאורייתא ובהמת נכרי כו'
חיוב בפריקה, למדין הפסור דזקן ואינו לפי כבודו
גבי פריקה מוחדלת" (ולר' יוסי הגלילי דס"ל צער
בע"ח לאו דאורייתא ואצטריך קרא ללמד דבהמת
נכרי כו' פסור, יליף זקן כו' גבי פריקה במכש"כ
מאבידה).

(15) לשון רש"י כאן.

(16) כדאיתא בב"מ (לב, ב) דברייתא זו שבהמת
נכרי כו' וחדלת איתא כו' יוסי הגלילי שס"ל צער
בע"ח לאו דאורייתא. וראה רש"י ד"ה צער בע"ח
שבת קכח, ב.

(17) וי"ל שע"ד הפשט אצטריך קרא רק להפסור
דבהמת נכרי כו', אבל זקן ואינו לפי כבודו ידעינן
מסברא, דכיון דבשלו לא ה"י פורק אינו מחויב
בדחבירו (וראה רלב"ג כאן השרש הט'). ולהעיר
שגם למ"ד צער בע"ח דאורייתא כתב הר"ן (בי"מ ל,
ב) דזקן ואינו לפי כבודו פסור מסברא, דכיון דצער
בע"ח הותר לתשמישם של בנאי כש"כ לכבודם
(וראה רע"ב עה"ת כאן: דעשה דממון... לא דחי...
כבודו של זקן זה). וביראם סי' רסח, דגלמ"ד מהשבת
אבידה שבה מפורש דזקן ואינו לפי כבודו פסור
(וראה שו"ע אדה"ז ח"מ הל' עוברי דרכים וצער
בע"ח סעף ה'). וראה רדב"ז שבהערה 14. ואכ"מ.

(18) ע"ד שבספרי ובי"מ שם הובא ג' דוגמאות
אף שהקרא לא איצטריך רק לזקן ואינו לפי כבודו,
כנ"ל בפנים.

ד. דער ביאור בזה:

דער עיקר שוועריקייט אין דעם פירוש הפשוט פון „כי תראה גוי וחדלת גוי“ איז

(ניט נאר מצד דעם לשון הכתוב, וואס לויטן פירוש „וחדלת מעזוב לו — בתמי“ קומט אויס, אז דער ווארט „כי“ (וואס איז „משמש בלשון דילמא“¹⁹) באציט זיך ניט צו די ווערטער „תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו“ וואס קומען גלייך נאכן ווארט „כי“, נאר ערשט צו די ווייטערדיקע ווערטער „וחדלת גוי“ —

נאר דער עיקר שוועריקייט איז אין (תוכו):

דער טעם, בפשטות, פארוואס דער פסוק דארף שולל זיין דעם קס"ד פון „וחדלת מעזוב לו“, איז ווייל דא רעדט זיך וועגן „חמור שונאך“²⁰; שטעלט זיך די שאלה: בדומה לזה שטייט אין דעם פסוק גלייך פאר דעם: „כי תפגע שור אויבך גוי תועה“ — און דארט איז דער פסוק ניט מזהיר מיטן לשון „וחדלת מלהשיב לו“ (וכיו"ב) — איז תמוה, ממה-נפשך:

אויב ס'איז נויטיק צו באווארענען בשייכות צו אן אויב ושונא, האט עס דער פסוק געדארפט זאגן ביים ערשטן מאל וואו עס רעדט זיך וועגן אזא פאל; און אויב מען דארף עס דארט ניט בא-ווארענען

— ווייל מאי קמ"ל? און ווי ביי אלע אנדערע ציונים פון תורה, שטייט ניט אז אויב איינער וויל ניט פאלגן דעם ציווי — זאגט מען אז ער דארף יא פאלגן —

איז פארוואס זאגט עס דער פסוק בנדר"ד, ביים צווייטן מאל?

דערפון נעמט רש"י ארויס, אז דער „וחדלת גוי“ קומט לערנען א דין וואס איז שייך בלויז צו אונזער פסוק; און דעריבער קען זיך רש"י ניט באנוגענען מיט זאגן „ומדרשו . . פעמים שאתך חודל“, נאר מוז ברענגען אויך די פאלן: ווען „אתה חודל“ — וואס דער (צוויי-טער) פאל „בהמת נכרי ומשאו של ישראל“ איז שייך נאר איז אונזער פסוק, און ניט (אין פריערדיקן פסוק) ביי השבת אבידה כנ"ל — און דערפאר שטייט „וחדלת גוי“ („פעמים שאתה חודל“) אין דעם פסוק דוקא.

עס בלייבט אבער שווער (כנ"ל סעיף א): פארוואס ברענגט רש"י (אויך) „זקן ואינו לפי כבודו“?

ה. דער ביאור אין דעם:

מיט ברענגען דעם „ומדרשו“ איז רש"י ניט אויסן צו זאגן א צווייטן פירוש אין פסוק, נאר אז דאס איז בהמשך צום ערשטן פירוש, דער דרש איז משלים (פארענטפערט א זייטיקע שוועריקייט אין) דעם פשט.

[און עפ"ז איז אויך פארשטאנדיק וואס רש"י איז מאריך בלשונו: „ומדרשו כך דרשו רבותינו“ — און זאגט ניט בקיצור (ווי אין רוב ערטער) „ומדרשו“:

דערמיט איז רש"י מדגיש, אז דער פירוש פון „מדרש“ פאר זיך איז רחוק פון פשוטו של מקרא (איז ניט קיין דרש הקרוב לפשט): ס'איז א באזונדער ענין פון דרש „ומדרשו כך דרשו“, עס בלייבט א דרש.

(21) משא"כ בפי תצא ש.והתעלמת אינו מחשבת האדם, כי"א הלאו — „לא תראה אותו שתעלם“ (לשון רש"י שם).

(20) כפי' הת"א (ועד"ז בתיבי"ע) ב.וחדלת מעזוב לו' — „תשובה מה דבכך עלוהי“.

אויסנאם-פאלן — נאָר דער חיוּב פריקה
איז מלכתחילה מצומצם ומוגבל,
„פעמים שאתה חודל ופעמים שאתה
עוזר“ — דער „חודל“ און דער „עוזר“
זיינען געטיילט כאילו אויף גלייכע
„פעמים“.

ובמילא איז פאַרשטאַנדיק אַז אַ
מענטש קען זיך דערביי לייכט מורה
היתר זיין ניט צו מקיים זיין דעם ציווי,
דעריבער איז תורה בפירוש שולל
זאָ הנחה — „וחדלת מעזוב לו (בתמי)“
עזוב תעזוב עמו“.

עפ"ז איז פאַרשטאַנדיק פאַרוואָס
רש"י איז מקדים דעם פאַל פון „זקן
ואינו לפי כבודו“ צום פאַל פון „בהמת
נכרי כו“ — ווייל דער עיקר גורם צו
איינריידן זיך אַז דער היתר איז גילטיק
אויך אין זיין פאַל קומט פון דעם פטור
ביי זקן ואינו לפי כבודו; משא"כ דער
פטור פון „בהמת נכרי כו“ איז אַ טפל
טעם וסיוע אַז דער חיוּב (בכלל) זאָל ניט
זיין חמור בעיניו.

און ס'איז אויך פאַרענטפערט
בפשטות פאַרוואָס רש"י ברענגט ניט
דעם פאַל פון „הי' בין הקברות“: פון
דעם פאַל קען מען ניט אַרויסדרינגען
קיין קולא אין דעם כללות החיוּב פריקה,
ווייל: (א) דאָס איז אַ זעלטענע מציאות
(אַז אַ בהמה מיט אַ משא זאָל זיך גע-
פינען אין אַ בית הקברות; און דער גע-
פינער איז אַ כהן). (ב) ועיקר: דער טעם
הפטור איז פאַרבונדן מיטן חומר פון
טומאת כהן און ניט צוליב דער קולא אין
פריקה.

ז. דערמיט קומט אויך צו אַ תוספת
ביאור פאַרוואָס עס שטייט „וחדלת גו“
אין אונזער פסוק דוקא, און ניט אין
פריערדיקן פסוק ביי השבת אבידה
(אע"פ וואָס אויך ביי השבת אבידה איז

מען איז נאָר מצרף דעם „מדרשו“
צום פשט הכתוב, ד.ה. אַז מיט „וחדלת“
מיינט דער פסוק אויך צו מרמו זיין
„פעמים שאתה חודל“.

בסגנון אחר: דורך ברענגען דעם
מדרש אַז „פעמים שאתה חודל“ —
ווערט רעכט די שאלה הנ"ל (ניט אין
פשט הפסוק, נאָר) פאַרוואָס דוקא דאָ
מוז די תורה שולל זיין דעם קס"ד „שמא
תראה . . וחדלת מעזוב לו“ —

וויבאַלד אַז „פעמים שאתה חודל“,
קען אַ מענטש אַ טעות האָבן (אָדער זיך
מורה היתר זיין), אַז אויך אין זיין פאַל
איז ניט אזוי האַרב אויב ער וועט חודל
זיין מעזוב לו²² (כדלקמן).

דעריבער איז דאָ דער פסוק שולל
דאָס מיט זאָגן „וחדלת גו (בתמי)“ —
נאָר עזוב תעזוב עמו“.

ו. כדי צו פאַרשטיין פאַרוואָס זאָל
מען חושש זיין אַז די „פעמים“ פון „אתה
חודל“ זיינען עלול צו גורם זיין דעם
קס"ד הנ"ל — טייטשט רש"י אויס וואָס
די פאַלן זיינען:

(א) „זקן ואינו לפי כבודו“ — דער
חיוּב פון פריקה ווערט נדחה אפילו
צוליב כבוד האדם (ועאכ"כ צוליב
חלישות אין כח האדם);

(ב) „בהמת נכרי ומשא של ישראל“ —
דערפון זעט מען, אַז מ'איז דאָ ניט אויסן
צו פאַרמיידן דעם צער פון דער בהמה.

און דאָס איז וואָס רש"י איז מקדים
„פעמים שאתה חודל ופעמים שאתה
עוזר“: ס'איז ניט דער פשט אַז בכלל, אין
רוב פאַלן, איז דאָ דער ציווי „עזוב
תעזוב“ און דער היתר פון „וחדלת“
(„פעמים שאתה חודל“) איז בלויז אין

(„חומר שלך“), און „עוזב תעזוב עמו“ מיינט, אז מען טאר נישט (פארלאזן און) ברעכן דעם גוף דורך תעניות וסיגופים, נאר מען דארף אים מברר ומזכר זיין.

קען מען זאגן, אז דערפאר ברענגט רש"י די צוויי אופנים דוקא „שאתה חודל“ [(א) זקן ואינו לפי כבודו, (ב) בהמת נכרי ומשאו של ישראל] — ווייל זיי זיינען מרמז אויף די צוויי אופנים (וואס ווערן געבראכט אין אלטן רבי'נס שו"ע²¹) ווען מען מעג יע פאסטן — (א) תעניות של תשובה, (ב) תעניות כדי למרק נפשו לה'.

ווייל אז זיי זיינען מתאים צו די צוויי אופנים אין אגרת התשובה: (1) ספ"א, (2) ר"פ שני.

תעניות של תשובה זיינען ווען עס רעדט זיך וועגן תשובה (אדער — שלימותה) על חטאים. דעם אופן איז רש"י מרמז אין דעם פאל פון „בהמת נכרי ומשאו של ישראל“: ווען א איד זינדיקט, ח"ו — ווערט זיין גוף ונפש הבהמית אפגעריסן פון קדושה און לפי שעה גייען זיי אריבער תחת ממשלת הקליפה (סיווערט „בהמתו של נכרי“) —

ס'איז דאך אבער אפילו פושעי²² ישראל מלאים מצות²³ כרמון — א משא

דער זעלבער דין — „פעמים שאתה מתעלם, כנ"ל“:

ביי השבת אבידה פאסט נישט צו זאגן אז מצד די פאלן ווען „אתה מתעלם“ וועט מען אפלערנען א הוראת היתר אויף מקיל זיין אין כללות מצוה זו — ווייל השבת אבידה, ע"ד הרוב, איז נישט פארבונדן מיט קיין גרויסער טירחא כו'.

— דער פסוק דא רעדט וועגן „כי תפגע שור . . חמורו תועה“, וואס חי נושא את עצמו, ואפילו בספר דברים²³ רעדט זיך וועגן „שמלתו . . (ל)כל אבידת אחיך“, וואס ביי זיי אלע איז די השבה מערסטנס נישט קיין גרויסע טירחא²⁴.

משא"כ בנוד"ד, ביי פריקה, איז דאס אן ארבעט וואס איז תמיד פארבונדן מיט טירחא כו'; און וויבאלד אז א „זקן ואינו לפי כבודו“ איז פטור, קען מען דערפון ארויסנעמען א קולא אין כללות המצוה, כנ"ל.

ח. אין פירוש רש"י זיינען דאך מרומז „נפלאות“²⁵ שבתורה:

ע"פ דעם פירוש הבעש"ט²⁶ אויף דעם פסוק, אז „חמור“ איז מרמז אויפן גוף

(23) תצא כב, ג.

(24) אבל י"ל שמשום זה לחוד אין טעם מספיק שלא לכתוב „וחדלת“, מאחר שסו"ס נקט הכתוב דוגמא ד„שור . . או חמור“ שהשבתם קשורה עם טירחא כו'.

ועפ"י מובן הכרחו של רש"י לפרש ד„וחדלת“ מלמד גם הפטור דבהמת נכרי כו' — איך שלפי צ"ל שזער בעיה לאו דאורייתא (כנ"ל ס"ב), וא"כ למה לא פ"י דוחדלת בא ללמד רק הפטור דזקן כו' — כי מאחר שלא נאמר דוחדלת בפסוק שלפניו (גבי השבת אבידה), עכצ"ל שבא ללמד פטור השייך רק גבי פריקה, כנ"ל סו"ס ד.

(25) לשון השליה במס' שבועות שלו (קפא, א).
(26) היום יום כח שבט. כתר שם טוב (קה"ת) הוספות סי' טז.

(27) חלק חרימ' הל' נזקי גוף ונפש סעיף ד.

(28) עירובין יט, א. חגיגה בסופה.

(29) ואף שזו או בבחי' גלות בתוך הקליפות (תניא ספ"ט. וראה שם ספ"ז) ומוסיפין כח בהן כו' אין לו למנוע מלעסוק בהן (הל' ת"ת לאדה"ו פ"ד סו"ס ג). ופשיטא שבמצות שחיב בהן — החיוב בתקפו גם אז, ובברכת „אשר קדשנו במצותיו וציונו כו'“. והרי בודאי סופו לעשות תשובה ומוציא מהקליפות כל התומצ"צ. עיי"ש.

ולהעיר אפשר המצות פועלות גם קודם שעשה תשובה (מדסתים בש"ס שם) שלא ישלול בהם אור

זיינען פאר אים משלים דעם זיכוך הגוף
וואס ער האט פארפעלט.

ועפ"ז איז מובן (בפנימיות הענינים)
פארוואס רש"י ברענגט נישט אראפ דעם
פאל פון „כהו"ה" בין הקברות —
ווייל דער ענין פון דער דוגמא אין
עבודה רוחנית איז (ע"ד ווי דער ענין
פון „בהמת נכרי ומשאו של ישראל"): די
בהמה איז „בין הקברות" — דורך
חטאים איז דער גוף נפש הבהמית יורד
אין „מקום המיתה והטומאה"³⁵, אבער די
נשמה פון א אידן איז אין דער בחינה
פון „בת" כהו"כ" — מחוץ ולמעלה פון
מקום המיתה והטומאה, ווייל „גם בשעת
החטא היתה באמנה אתו ית", כנ"ל.

און רש"י קלייבט אויס דעם פאל פון
זקן ואינו לפי כבודו דוקא — ווייל אין
רוחניות איז נישט די מציאות פון אמת'ן
„ה' בין הקברות": אויך א אידישער גוף
איז א מציאות נצחית ביי וועלכער ס'איז
נישט שייך קיין מיתה והפסד לגמרי; עס
איז „מעשה ידי להתפאר"³⁷ און אין אים
איז דא בחירת הקב"ה³⁸ וואס קען נישט
„פארפאלן" ווערן ח"ו.

ער קען זיך בלויז געפינען ברשותו
של נכרי, אבער דאס איז נאר א שינוי
(אין) רשות, אז לפי שעה איז ער תחת
רשותו, אבער נישט קיין שינוי אין מהות
הגוף — ווארום אויך דעמאלט איז דאס

פון (מצות —) ישראל. ובפרט אז די
נשמה פון א אידן, איז „גם בשעת החטא
היתה באמנה אתו ית"³⁰, זי בלייבט גאנץ
ביים אידן.

דאקעגן די תעניות „למרק נפשו לה"
זיינען נאכדעם, כשעשה תשובה שלימה
(כלשוננו רפ"ב שם), [אדער ער האט
מלכתחילה נישט געדארפט אנקומען
דערצו ווייל לא חטא ולא פגם כו'], נאר
ער וויל דערגרייכן „מירוק הנפש לה"³¹
ער זאל זיין לרצון לפני ה' וכו', און עס
קען זיין דורך דעם צווייטן קצה: ווען
איינער איז אריינגעטאן אין איידעלע און
רוחניות'דיקע ענינים, און דערפאר
פארנעמט ער זיך נישט (אזויפיל) מיט
דער עבודה פון בירור וזיכוך הגוף, קען
זיין גוף פארבלייבן אין א געוויסן מצב
פון חומריות וגסות וואס פועלט אויך א
גסות עכ"פ א נישט שלמות במירוק
הנפש³² — דערפאר דארף ער האבן
תעניות וואס זיי טוען אויף א מירוק
וזיכוך הגוף והנפש.

און דאס איז רש"י מרמז מיטן פאל
פון „זקן ואינו לפי כבודו": דאס זיינען
די תעניות פון דעם וואס איז א „זקן" —
זה שקנה חכמה³³ — דערפאר איז ביי
אים די התעסקות אין בירור וזיכוך גופו
(„חמור") אן ענין פון „אינו לפי כבודו",
ס'איז א ירידה לגבי זיין כבוד (ומעלתו)³⁴
(הרוחניות); און די תעניות למרק נפשו

(35) לשון אדה"ז תניא פכ"ב (כו, ב).

(36) ראה זהר פ'רשתנו צה, א ואילך. אנה"ק סי"ב

(ק"ח, א).

(37) ראה משנה סנה' ר"פ חלק: כל ישראל כו'
לעוה"ב כו' מעשה ידי להתפאר (והכוונה לתה"מ
שהיא להגוף). וראה בארוכה תשובות וביאורים ס'
ח"ו וט"ו.

(38) תניא פמ"ט. וראה בארוכה לקו"ש ח"ו ע' 84.

ע"ש.

(*) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"א ע'
קמב ואילך. המר"ל.

של גהינם והן „חומר" לגבי מזבח הזהב. — ולהעיר
אשר שינוי החזון לברייתו (כשיעשה תשובה)
מלכתחילה אינו קונה (ראה סוכה ל, ב. ב"ק צו, ב).

(30) תניא ספכ"ד.

(31) אגה"ת רפ"ד.

(32) ע"ד הפ"י בגסות' — שהרוחניות היא בבחי'

גסות ועביות (לקו"ת לר"ה סב, א).

(33) קידושין לב, ב. תוי"כ ורש"י קדושים יט, לב.

(34) להעיר משו"ע אדה"ז שם הל' מציאה ופקדון

סעף לו ובקרא סק"ז שם.

תינו אלה" טאר מען ניט מרבה זיין בתעניות אפילו תעניות של תשובה, נאר מען זאל פודה זיין די תעניות מיט צדקה;

און וויבאלד אז די חלישות הדור איז ניט מצד דער אייגענער בחירה, נאר ווייל אזוי האט דער אויבערשטער בא-שאפן דעם דור, איז זיכער, אז אויך דורך דעם אופן העבודה ווי אנגעוויזן דורכ'ן בעש"ט און אלטן רבי'ן פעלט ח"ו גארניט אין דעם תיקון החסרון וואס מ'וואלט געהאט דורך תעניות וסיגופים⁴³,

בדורנו זה איז געגעבן געווארן דער כח צו קענען מתקן זיין ענינים בלתי רצויים אין אז אופן וואס איז ניט פאר-בונדן מיט צער ודאגה, נאר דוקא מתוך שמחה וטוב לבב.

(משיחת ש"פ משפטים תשכ"ו)

ה"ז פסק הלכה שאסור לצער הגוף (ש"ע אדה"ז שם) — שגם באופנים הנ"ל שבשריע שיותר להתענות, הנה בדורות הללו ניתן הכח לפעול ענין התשובה ומירוק הנפש באופן של שמירת בריאות הגוף כו'. ע"ש.

ואולי י"ל שזהו טעמו של אדה"ז באגה"ת שם, שאסר להרבות בתעניות של תשובה (אף שבשריע שם התיר גם כמי שאינו יכול להתענות), כי מכיון שבדורות הללו אפשר בלאו הכי שוב אסור לצער גופו.

(43) ראה בכ"ז לקוטי ביאורים לתניא (להר"י קאָרף) ח"ב ע' צב ואילך (אגה"ת עם ליקוט פירושים כו' (קה"ת) ע' קלו ואילך). וראה שם (ע' צו ואילך). אגה"ת הנ"ל ע' קמא ואילך) טעם החילוק בין דורות הראשונים ודורות האחרונים. ע"ש. וראה הערה הקודמת. סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 184 ואילך.

א אידישער גוף. אז דער עצם הגוף פון א אידן זאל זיך ברוחניות געפינען ממש אין א "בית הקברות" (מיתה רוחנית) — דאס קען מען ניט זאגן!

וע"ד ההלכה³⁹ — אז א איד וואס (אויך) תורה זאגט אז "נמכר לנכרי" איז דעמאלט גופא איז ער איינער פון "לי בני עבדים, עבדי הם, שטרי קודם".

ט. און דאס איז אויך דער ביאור ע"פ פנימיות הענינים אין די צוויי פירושים וואס רש"י זאגט דא אין פסוק:

לויט פשוטו איז "וחדלת מעזוב לו" א תמי': א איד וואס איז ישר הולך, ווי האלקים עשה את האדם ישר⁴⁰, און דינט דעם אויבערשטן ע"פ סדר התורה — זאגט דער פסוק "וחדלת מעזוב לו — בתמי'": עס טאר ניט זיין קיין ענין פון סיגופים ותעניות וואס ברעכט דעם גוף, נאר מען דארף זיך פארנעמען מיטן גוף אויף אים מברר זיין און מזכך זיין, כתורת הבעש"ט הנ"ל.

דערנאך קומט "ומדרשו" — וואס בא-ווארנט אויך אזעלכע וואס חטאו ופגמו, אדער עכ"פ ניט געגאנגען אין דעם דרך הישר — ובמילא ווערט די מציאות פון "פעמים שאתה חודל", כנ"ל.

אעפ"כ, ניט געקוקט אויף הנ"ל אז צוליב ענין התשובה מעג מען פאסטן, און "אפילו מי שאינו יכול להתענות"⁴¹ — זאגט דער אלטער רבי אין אגרת התשובה⁴² א הוראה ברורה, אז "בדורו-

(39) ס"פ בהר ובתרי"כ שם.

(40) קהלת ז' כט.

(41) לשון אדה"ז הל' נזקי גוף כו' שם.

(42) פ"ג. וראה בארוכה לקו"ש ח"ב ע' 531 ואילך ש"ל שהחידוש בתורת הבעש"ט הנ"ל — שלכאורה

משפטים ב

(ב) לפי האט רש"י געדארפט זאגן בקיצור (ע"ד ווי דער לשון פון אבן עזרא דא) „אשר הכינותי — לכם” — פארוואס איז רש"י (א) מאריך בלשונו — „אשר זמנתי לתת (לכם)”; און נאך מער: (ב) ער איז משנה פון לשון הפסוק („הכינותי”) און נוצט דעם ווארט „זמנתי”.

ב. דערנאך איז רש"י ממשיך: „זהו פשוטו, ומדרשו אל המקום אשר הכינותי כבר מקומי ניכר כנגדו, וזה א' מן המקראות שאומרים שבהמ"ק של מעלה מכון כנגד בהמ"ק של מטה”.

דער טעם פארוואס רש"י איז נאך אמאל מעתיק די ווערטער „אל המקום אשר הכינותי” אין דעם (צווייטן) פירוש, איז מובן — לרמז, אז לויט „מדרשו” איז גלאטיקער פשט הלשון (וואס דער פסוק זאגט) „אל המקום” — ניט „אל הארץ” — ווייל דער „הכינותי” באציט זיך (ניט צו ארץ ישראל, נאר) צום מקום המקדש.

[ס'איז אבער ניט קיין קשיא מכריחה אויף „פשוטו” (פירוש הא') — ווייל אין פסוק געפינט מען אז אויך א גאנצע לאנד ווערט אנגערופן „מקום”; ואדרבה — פון המשך הענין דא איז, לכאורה, מוכרח, אז „ולהביאך אל

א. אין פסוקי „הנה אנכי שולח מלאך לפני גוי’ ולהביאך אל המקום אשר הכינותי”, איז רש"י מפרש: „אשר הכינותי — אשר זמנתי לתת לכם” (און דערנאך ברענגט רש"י א צווייטן פירוש (כדלקמן סעיף ב)).

מפרשים לערנענע¹, אז רש"י בא- ווארנט דא: אין פסוק שטייט „אשר הכינותי” סתם, און זאגט ניט פאר וועמען דער אויבערשטער האט צוגע- גרייט דעם מקום. איז רש"י מפרש, אז דער „הכינותי” איז — „לתת לכם”.

[וויבאלד אבער אז לויט דעם פירוש איז שווער, פארוואס דער פסוק זאגט ניט בפירוש „אשר הכינותי לך” — ברענגט דעריבער רש"י א צווייטן פירוש, אז „אשר הכינותי” מיינט „כבר מקומי ניכר כנגדו” . שבהמ"ק של מעלה מכון כנגד בהמ"ק של מטה (כדלקמן ס"ב), וואס לויט דעם פירוש איז דער „הכינותי” געווען „לעצמו”, כאילו עס וואלט געשטאנען „אשר הכינותי לי” (און עס דארף ניט שטיין בפירוש, ווייל „סתם הכינותי הוא לעצמו”²).

דער פירוש איז אבער ניט פאר- שטאנדיק, ווייל:

(א) אין דרך הפשט איז מלכתחילה ניט קיין קשיא וואס דער פסוק זאגט דא „הכינותי” סתם, ווייל ס'איז מובן מאליו אז דער „הכינותי” איז פאר אידן (וועגן וועמען עס רעדט זיך אין פסוק).

(5) ראה גם נחלת יעקב לפרש"י כאן.
(6) ראה לדוגמא — מכות לב, א: ארץ גוי' המקום מקום מקנה (ולאחיז' — שם, ד — ארץ מקנה). וראה בהעלות י, כט. שלח יד, מ. ועוד.
(7) ולפיז' מ"ש רש"י, ומדרשו' קאי גם על תיבת „המקום” — אף שעי'ק'ר כוונת רש"י ב, פשוטו ומדרשו' היא בתוכן ה„הכנה” כאן (אם הכנה למטה כפשוטו, או הכנה למעלה ברוחניות — שבהמ"ק של מעלה). ולהעיר ממשנ' (לקו"ש חט"ז ע' 81-82)

(1) פרשנו כג, ב.
(2) ראה רא"ם, דבק טוב ושפ"ח כאן.
(3) ל' הרא"ם כאן.
(4) ולהעיר ממק"מ, טז.